

## GÖNCZI TAMÁS

### A NAPBA ÖLTÖZÖTT VÁROS

A Napba Öltözött Város, Debrecen, ahogyan a tizenharmadik századi holland utazó nevezte, a magyar síkság mélyén, az Alföld közepén áll. Ez a látszólag a semmire települt város, amin átfúj a szél, „csak átmenetileg” lakható. Az itt megmaradt, igénytelennek mondott emberek – a város korai szerkezetét nézve – mégis tökéletesen alkalmazkodtak a környezetéhez.

A Napba Öltözött Város igazi analógia. Itt, az alföldi sík mélyedésében szószerint átfúj fölötté a szél, s magasról mennydörög le az alföldi vihar. A hajdani épületek napsárga színe a sík vidékre bőkezűen zúduló napfényt egyenletesen sugározza vissza az emberekre és a tájra. Az öreg házak megkopott kapui felett még látni itt-ott a stilizált napot.

Ez a hely itt, a „semmi” közepén szakrális központ maga is. A mélység és a magasság mindig összelelkezik – írja Tucci. Közeli az Éghez és közel a Földhöz a lét mélyebb értelmét nyer. Az orfikus mítosz az alászállást és a föllemelkedést egymás kiegészítőjének tartja. A távoli Tibet hegyfalval éppoly közel vannak az istenekhez, mint a város környéki alföldi tanyák szélfúttá portái vagy maga a város, sajátos nyugalmával, háborítatlan, csendes bölcsességével. A napközelség a hely népművészeti tárgyain (kerék kulacs szűrők, stb.) az alföldi népmese-kincsben és nem utolsósorban a hely szokásokon („napközöntés, napbanézés”, stb.) is visszatükröződik. Mindez túlünk keletre nem szokatlan, Erdély keleti végén és Csángóföldön a napüdvölzet, a reggeli illetve a lenyugvó napba nézés mítikus hagyomány közismert.

A taoista tradíció, akár a magyar népmese, úgy tartja, hogy a mélynek és a magasnak egy az ösvénye. Nyilván egyetemes és archaikus hagyománytörédekről van szó. A hegylakó és az alföldi ember Isten-és természetismerete rokon egymással. A Fönn és a Lenn hangja egyazon Istenközelséget sejtet. A Tabula Smaragdínától a középkori ezoterián keresztül a népmeséig maradéktalan a hagyományozódás. Különös, hogy ez a naphagyomány, a világosság, a fény, a meleg, átvitt értelemben a szeretet két végpontjának egymásba kapaszkodása az Andok fennsíkjain éppenúgy jelen van a hagyományban, mint az Európa szívében élő magyarok Alföldjén. E számunk rajza mutatják, hogy az alföldi város korai szerkezete sámánisztikus jegyeket őriz és keleti eredetre utal. A szokványos európai városszerkezetnek itt nyoma sincs, a védettséget itt nem a be- és lezártág, a házak és falak erőrendszere biztosította, itt spirituális védelem volt jelen. A város szervezete maga egy mágikus rítus, ami konkrétan is meglátható, értelmezhető, és nyilván – tudat alatt – átélhető.

Várkonyi megerősíti Eliade szellemes és mindenfélképpen mély megállapítását: – a hit és a megvallott mítosz esszenciáját a lélek megvalósítja a viselkedésben, a helyben, a házban, a városban és természetesen a hazában is. A berendezett kozmosz visszatükröződik a földön. A kozmosz jelen van a hely szellemében. Vannak helyek, ahol rendezett dominánsan jelennek meg. Ilyen Debrecen. A hely maga a tágasság iskolája. A szabad magyar lélek pihenőhelye. Karácsony Sándor mindezt próbál észérvekkel reagálni, az észérvek mindaddig erőtlének, míg föl nem sikerül lérképezni azt a szerves, minden mozzanatában organikus látásmódot és gondolkodást, ami a város szelleméből sugárzik. A régi város útjait nem csupán az egyszerű praktikuság, de egy bensőbb szakrális szervezethez jellemezte. Ahogy az erek

életadón befutják a testet, a csillagok Hadak Utjaként feszülnek fel az Égre, úgy halózzák be az öreg utcák a várost. Titkos csoda ez, hogy minden mindennel összefügg és kiegészül. A kis házak, a kopott kapualjak és lassan szétmálló falfeliratok az idő haladtával eltűnnek. De hiába az elmúlás, magunkban tovább hordozzuk a város továbbra emlékeit, akár a régi utca neveket. Hiába keresztelték át és vissza azokat. A múlt értelmen pusztításának és a hagyományirtásnak talán vége szakad. Így is ráment az Óváros, a Nyomatató utca romantikus hangulatot sugárzó kis házaival, kopott macskaköveivel együtt. Emlékekben él már csak sok minden a múltból és ma a legfontosabb az, hogy ami még megvan, az el ne vesszen többé.

A város szellemiségét jelképekbe sűrítve a város címere is kifejezi. A napbanéző fénymadár, a napmítosz emléket őrizi. A címerpajzson lévő és a zászlós bárány a háta mögötti pálmával gyűtt keleti eredetet sejtet. A bárány, aki „elveszi a világ bűneit” egyszerre ő- és újszövetségi jelkép. A Debreceni Református Egyház címerre a város címere egy bibliai mottóval toldja meg, Pál apostolnak a Rómaiakhoz írt leveléből:

„Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk.”

Történelmünk folyamán sokszor és nem ok nélkül hangzott már el ez a mélyről feltörő hitvallás. Az idő celenében a város máig megőrizte sajátos, rejtett, organikus kapcsolatát a természettel. A régmúlt bölcsességét nem rombolta le teljesen a jelen tudatlansága és emlékezethiánya. Ajánlat és a jövőre az a nehéz feladat hagyományozódott, hogy őrizze meg a várost, a tájat emberarcúnak, Éghez, Földhöz, Istenhez simulónak. Ne vesszen el benne és általa a múlt és értelmet kapjon a jövő.

Gönczi Tamás / 1959/, a KLTE könyvtárosa, író, különböző folyóiratokban számos publikációja jelent meg

Rácz Zoltán: Debrecen, Hatvan utca 16. Beépítési javaslat 1991.

